Documentatie
945.1

Boeken over bomen

J. H. Wiersma

Vakgroep Bosteelt Landbouwhogeschool, Wageningen

De redactie van het Nederlands Bosbouw Tijdschrift gaf me een bomenboekje (Barrett, 1981) en verzocht mij dit te bespreken in relatie met andere boekjes die op de markt zijn. Ik wil dat graag doen, hoewel het een bijna onbegonnen werk is, daar het aantal boeken en boekjes over bomen dat de laatste jaren uitkomt bijzonder groot is.

Overigens een verheugend verschijnsel, daar aan de uitgave van elk zo'n boekje een nauwkeurig marktonderzoek pleegt vooraf te gaan en er dus een grote belangstelling voor bomen (en bossen) in Nederland blijkt te bestaan. Hierbij zijn goedkope eendagsvliegen en dure, luxueus uitgevoerde werken. Ik zou de lezers van het Bosbouwtijdschrift beledigen door de eerste serieus te bespreken, maar ter leringhe ende vermaeck zeg ik toch iets over enkele daarvan.

Vertaling

De meeste boekjes die in Nederland over bomen verschijnen zijn vertaald, en vele daarvan uit het Engels. Dit heeft voor- en nadelen. Een voordeel is de lagere kostprijs wat betreft de illustraties (en een vertaler is niet zo duur), nadelen zijn de ± vaststaande en niet op Nederland gerichte keuze van de soorten en het feit dat niet alle vertalingen, resp. bewerkingen, even goed zijn.

Maar ook een kennelijk niet-vertaald boek kan van ondeskundigheid getuigen. Zo zag ik een door Shell Nederland B.V. uitgegeven *Shell Journaal van Nederlandse bomen* door *Jaap Hage*. Deze noemt Betula papyrifera als een van de tussenvormen tussen B. pubescens en B. pendula (hier nog B. verrucosa genoemd). Het makkelijk weer uitlopen na kappen van de els wordt toegeschreven aan het bezit van wortelknolletjes. Hoe een eik dat dan klaarspeelt. . .? De suikeresdoorn (Acer saccharum) wordt A. saccharinum genoemd, de naam voor de zilveresdoorn.

Een ander werkje, dat niet alle bomen behandelt, is wèl een vertaling (uit het Engels). Het dient zich aan als *Floragids*. Ik kan het boekje niet beoordelen, want ik heb slechts de ondertitel gezien en één bladzij opgeslagen. De ondertitel luidt: *"Bomen, bloemen, paddestoelen, zeewieren, varens, grassen, (korst-)mossen, leverkruid"*. Bien étonné. . . Enfin, we zullen maar aannemen dat niet Eupatorium is bedoeld, maar lever*mossen*. Gecontroleerd heb ik het niet. Op de opengeslagen bladzij werd gesproken van "breedbladige bomen" (Eng. "broadleaves"). Het woord loofbomen wordt elders in het boekje wel gebruikt. Verder niet beoordeeld. Vertalen is kennelijk niet eenvoudig, en als een vertaler een woord niet kent, vertaalt hij of zij het letterlijk uit het Engels of slaat een eenvoudig schoolwoordenboek op en doet een – niet altijd de beste – keus uit de aangegeven woorden.

Van dat laatste een voorbeeld. In Engeland spreekt men van een "buttressed bole". Zoekt men het woord buttress in een schoolwoordenboek op, dan vindt men daarvoor vaak alleen een term uit de bouwwereld, nl. "steunbeer" (of in andere woordenboeken een overeenkomstig woord). En dus kunt u in een bepaald bomenboekje in plaats van wortellijst of wortelaanloop (bij tropische bomen vaak zeer sterk ontwikkeld en dan plankwortels genoemd) op één plaats de term "steunberen" vinden.

Zulk fraais komt veel voor. Zo stond elders de term "pitten" bij beschrijving van de schors. Die term is niet makkelijk in een woordenboek adequaat voor dit geval vertaald te vinden, maar van een vertaler mag toch verwacht worden dat hij de in Nederland gangbare termen, hier dus de term "lenticel" kent. Zo vindt men "houtige knoop" voor iets, waarvoor de technische term (of men hem mooi vindt of niet) "kortlot" luidt. Nog enige termen: "harsplekken" voor "harsbuilen of -blazen" (Abiessoorten), "getand" of "dubbelgetand" voor "gezaagd" of "dubbelgezaagd", "huls" voor "bolster". Ook zijn termen als "geploegde", "gekloofde" en "fijnkorrelige" bast niet zo gebruikelijk of zelfs fout (fijngekorreld zou gebruikt kunnen worden, al komt dat niet veel voor, fijnkorrelig slaat op van elkaar gescheiden deeltjes).

Te stellen eisen

Bij de boeken over bomen zijn te onderscheiden de grote, royaal uitgevoerde plaatwerken, die vaak meer geven dan alleen beschrijvingen van bomen, zoals het al wat oudere "Het Bomenboek" van Hugh Johnson

(bespreking in NBT 47, 1975, 117-118), dat naast boombeschrijvingen historische gegevens en gebruik geeft, en een ander: "Bomen, bos en hout" van Herbert L. Edlin, eveneens prachtig uitgevoerd, dat naast hetgeen men uit de titel mag verwachten ook veel tropische boomsoorten behandelt. Deze zal ik slechts wat betreft de boombeschrijvingen gematigde zone plus eventueel mediterrane flora verder bespreken. Een overgang vormt het later te bespreken "Bomen van de gematigde streken" van R. Phillips en Th. F. Burgers, wel groot formaat, geen overige informatie.

Heel andere eisen stelt men aan hand- en zakboeken voor het leren kennen van (meer) bomen. Welke eisen mag en moet men dan stellen?

1 *Het aantal te behandelen soorten* is afhankelijk van het doel en of men ook struiken, lianen en eventueel dwergstruiken wil beschrijven. Bij de vele vertalingen uit het Engels is men meestal (vanwege de illustraties) grotendeels gebonden aan de typisch Engelse keus, wat niet zo'n bezwaar is als veel soorten behandeld zijn. Men heeft dan voor Nederland wat ballast, maar heeft in het buitenland (Engeland, Frankrijk, zelfs het Middellandse Zeegebied) ook nog nut van het boek.

Is daarentegen, zoals bij het boekje van Barrett, het aantal soorten beperkt tot 120, waarvan een tiental in ons land praktisch niet voorkomend (te zuidelijk) en zijn verder wat sier- en vruchtbomen opgenomen, dan is er bijv. maar plaats voor twee Picea-soorten.

2 Voorts mogen we niet alleen een correcte vertaling verwachten, zie boven, maar ook *een goede bewerking voor de Nederlandse omstandigheden.*

3 Bij voorkeur moet een boek over bomen, al is het maar eenvoudige, determinatietabellen bevatten.

4 De soortbeschrijving moet zakelijk, discriminerend (dat mag hier) en "to the point" zijn.

5 De afbeeldingen duidelijk.

6 De kleuren natuurgetrouw.

7 De Latijnse namen moeten van een auteursnaam voorzien zijn om verwarring te voorkomen.

Ik vertrouw, dat ik dit laatste punt nauwelijks hoef toe te lichten. Ieder die weet welke namen wij 25 jaar geleden gebruikten en hoeveel gelijke namen voor verschillende bomen zijn gebruikt (ook omgekeerd natuurlijk), zal dit beamen. Of anders gezegd: de internationaal erkende wetenschappelijke naamgeving is onmisbaar voor vakman en serieuze liefhebber.

De aparte boeken

Als eerste Nederlandstalig boek moet dan genoemd worden: *"Nederlandse Dendrologie"* van *B. K. Boom.* Een standaardwerk met zeer veel houtige gewassen, uitgebreide tabellen, tamelijk summiere beschrijvingen, geen kleurenafbeeldingen, ook als lijntekening maar een beperkt aantal zaken afgebeeld, veel tuinvariëteiten en weinig-voorkomende soorten, voor de niet-vakman dus veel ballast, toch geen volledigheid: geen "zuidelijke" soorten. Natuurlijk ook wel schoonheidsfoutjes als afgebeelde soorten die niet beschreven worden, enz.

Als tweede noem ik *"Bomen en struiken van Europa"* van *V. Polunin.* Op enkele missers na een vrij goede vertaling (van Elsbes wordt gezegd dat hij handlobbige, plataanachtige bladeren heeft, terwijl ze duidelijk vinlobbig en vinnervig zijn, de naam "elzenprop" is blijkbaar onbekend, men gebruikt de term "kegeltje" (tussen aanhalingstekens)), zeer vele (maar niet alle) Europese bomen en struiken – ook dus de zuidelijke – van exoten zijn slechts de meest voorkomende opgenomen. Voor gebruik alleen binnen Nederland dus niet zo geschikt. Kleine, maar duidelijke foto's en tekeningen. Korte, soms onvoldoende beschrijving. Geen auteursnaam bij de wetenschappelijke naam. Als algemene tabel slechts een te summiere bladdeterminatietabel (verwijst soms naar 25 soorten en geslachten onder één hoofd), wel ook bij grotere families of geslachten tabellen. Achterin goede schorsafbeeldingen en een nutstabel. Voor wie Zuid-Europa bezoekt een aardig boek.

Als derde: *"Bomen van de gematigde streken"* van *R. Phillips en Th. F. Burgers.* Goed vertaald, groot formaat (niet om mee te nemen). In plaats van een tabel moet men bladeren tussen de bladeren (voorin het boek staan een groot aantal mooie bladafbeeldingen); geeft wel de auteursnaam. Grote keuze aan bomen en struiken, ook heel veel die voor Nederland te "zacht", te zuidelijk zijn. Over de Nederlandse naam valt te twisten (vaak letterlijk uit het Engels vertaald).

Beschrijving vrij kort maar wel goed, soms wordt te veel slechts verwezen naar de afbeeldingen, soms ook meer beschrijving over de soort (voorkomen, gebruik) dan kenmerken van de soort, soms is de beschrijving te summier en gaat vrijwel op in een verwijzing naar de afbeeldingen. Geeft ook aardige habitustekeningen, hoewel men kan verschillen van mening over de waarde daarvan vanwege individuele verschillen. Kleuren meest zeer goed, een enkele maal onnatuurlijk (bijv. Ficus carica L., blz. 117, van te dichtbij geflitst?). Achterin een aantal mooie schorsfoto's.

Als vierde boek noem ik *"Elsevier's Bomengids"* van *Alan Mitchell* (bespreking in NBT 1976, 265), dat zegt 800 soorten te behandelen, waarbij dan wel alle variëteiten meegeteld zijn. Niet zo mooi geïllustreerd als veel andere boekjes. Goede beschrijvingen, slecht vertaald: men gebruikt bast, waar ik liever schors zou gebruiken, en noemt Ulmus carpinifolia, die bij ons bekend staat als veldiep, gladde iep (wat niet fout genoemd kan worden) en noemt in navolging van de Engelsen Ulmus procera, een soort die hier zelden voor-

komt, veldiep (zie verder de vroegere bespreking).

Wat de bewerking betreft: men neemt soms – zie de laatste regels onder Pyrus communis – domweg de Engelse gegevens over, al gaat dat over cultivars, die hier geheel onbekend zijn. Zo schrijft men ook over voorkomen. Van Sorbus Embley schrijft men: "veel gebruikt voor stadsbeplanting, rondom ziekenhuizen, in parken en langs straten". Deze boom is in Nederland vrijwel onbekend, de beschrijving gaat alleen op voor Engeland. Ook verder is wel detailkritiek mogelijk. Zo wordt de tekst bij Alnus rubra onderbroken door tekeningen van blad van twee cultivars: 'Laciniata' en 'Imperialis', maar dat zijn cultivars van Alnus glutinosa. Geeft wel de auteursnaam bij de wetenschappelijke naam en determinatietabellen. Overigens een goed boek, maar m.i. te zwaar en van te groot formaat om onderweg mee te nemen, tenzij in een tas.

De volgende twee boekjes gebruiken beide dezelfde methode, nl. bijschriften bij tekeningen en onderaan de bladzij (of bij het tweede boekje vaak halve bladzijde), wat algemene gegevens en eventueel op de soort gelijkende andere soorten, met hun afwijkende kenmerken. Als eerste hiervan het al vaker genoemde *"Bomen"* van *Mary Barrett*. Dit boekje ziet er heel aardig uit, geeft van elke behandelde soort goede tekeningen en matige bijschriften en verdere gegevens. Het enige onderdeel van de tekeningen dat niet geslaagd is, zijn de schorstekeningen (wordt door vertaler steeds bast genoemd). Dit is blijkbaar heel moeilijk te tekenen. Slecht vertaald: "pitten" voor "lenticellen", "huls" voor "bolster". Bij beuk, Nothofagus en tamme kastanje wordt het stekelige napje of de bolster "vrucht" genoemd (het is de zg. cupula, waarbinnen de vrucht of vruchten zitten), bij de Spaanse aak wordt wel, maar bij de Noorse esdoorn niet het melksap in de bladsteel genoemd, op blz. 8 zijn bij de kegels de onderschriften van Thuja en Chamaecyparis (ten onrechte cypres genoemd) verwisseld, van de elsbes met vinnervige, en vinlobbige, verspreide bladeren wordt gezegd dat ze "dezelfde bladeren" hebben als de esdoorns (met tegenoverstaande, *hand*nervige en handlobbige bladeren), wat bij ons veldiep heet, wordt weer "gladde iep" genoemd (en Ulmus minor in plaats van U. carpinifolia), terwijl de in Engeland veel voorkomende Ulmus procera "veldiep" genoemd wordt. Geen auteur bij de wetenschappelijke naam en een sleutel naar bladvormen die soms naar 26 verschillende soorten onder één bladvorm verwijst, dus nauwelijks een sleutel te noemen. Aardig zijn de habitus-tekeningen, waarvan overigens geldt, wat ook boven bij "Bomen van de gematigde streken" is gezegd. Drukfouten o.a. bij Araucaria, ook in register.

Het tweede is *"Bomen"* van *Keith Rushforth* (door mij vertaald, dus daarin mag u zelf de voorbeelden van slecht vertalen opzoeken). Dit boekje heeft (ik weet het, ik ben bevooroordeeld, maar u kunt het allemaal zelf controleren) een zeer handig formaat om onderweg, in het bos en elders bij het wandelen, mee te nemen. Het geeft (in de vertaling) de auteursnaam, heeft enkele beknopte, maar aardig bruikbare tabellen, goede beschrijvingen, voor dit formaat zeer veel soorten: ± 345 en variëteiten met afbeeldingen en nog 223 andere die meest kort beschreven zijn naar hun afwijkende eigenschappen. Vaak, maar niet overal, habitus- en schorstekeningen. Is door de soortenkeus (typisch Engels) en het vrij grote aantal soorten in grote delen van West-Europa te gebruiken.

Ook van een handig formaat om mee te nemen is *"Kijk op bomen"* van *Herbert L. Edlin*. Dit is geheel anders opgezet. Geeft geen duidelijke tabellen en geen auteursnaam bij de wetenschappelijke benaming. Geeft op de rechterbladzijde tekeningen (ook habitus) met bijschrift en op de linkerbladzijde de beschrijvingen van een geslacht of van enkele soorten. Totaal 235 soorten, ook Engelse keuze, voor Nederland gaat daar dus wel wat af. Het is niet best vertaald, "pinnetje" voor bladkussen, "loot" voor "twijg", hard (winter) voor streng, enz. Achterin foto's van stammen, die wat aan de kleine kant zijn. Een voordeel: afbeelding van kiemplanten.

Nog een boek, dat er heel mooi uitziet, stevig gebonden, mooie foto's, beschrijvingen vaak heel behoorlijk, nl. *"Handboek van bomen, struiken en heesters"* door *P. Lanzara en M. Pizzetti*, ditmaal dus niet uit het Engels, maar uit het Italiaans vertaald. Geeft geen auteursnaam, op één vermakelijke uitzondering na: als titel bij soort 24 staat: Metasequoia glyptostroboides. Watercipres, Hu en Cheng. Van deze, op een vreemde plaats opduikende namen moest wel een verklaring gegeven worden. En dus staat er onder het hoofdje Naamsverklaring: "Hu en Cheng zijn geleerden die een expeditie naar Midden-China hielden om deze bomen te zoeken". Zoals u zult weten zijn ze toevallig gevonden – wat je slechts als miljoen jaar oud fossiel kent, ga je niet zoeken – en Hu en Cheng hebben deze boom niet gezocht maar wetenschappelijk beschreven en benaamd. In het boek zijn driehonderd soorten afgebeeld en beschreven, maar daarbij zijn niet alleen veel subtropische, maar ook veel tropische soorten. Zo telde ik alleen al 22 palmen.

Voor wie daarin geïnteresseerd is heel aardig. Verder is de keuze voor ons vaak vreemd. Zo beschrijven de auteurs van het geslacht Tsuga alleen Ts. canadensis, en niet Ts. heterophylla, geen Larix kaempferi, maar alleen L. decidua, van sommige geslachten beschrijven ze heel wat soorten, van andere geen enkele of slechts een Mediterrane soort (Rhamnus alaternus, die ten onrechte Wegedoorn genoemd wordt). De Latijnse namen zijn niet altijd juist en de naamsverklaring beperkt zich of tot de geslachts- of tot de soortsnaam

en soms zal het voor de leek niet duidelijk zijn, waar de verklaring op slaat (no. 80). In de inleiding wordt gesproken van aestatisilvae inplaats van aestisilvae (of loofverliezende bossen).

Slechts kort zal ik bespreken, alleen wat de boombeschrijving betreft: *"Het bomenboek"* van *Hugh Johnson*, waarvoor ik graag verder verwijs naar de vroegere bespreking (NBT 47, 1975, 117-18). (In deze bespreking zijn onderaan blz. 117 enkele regels op een verkeerde plaats gekomen en sommige geheel het verband met het verhaal kwijt). Geen auteursnaam bij de Latijnse naam, geen determinatietabellen (het is ook meer een kijk- en leesboek). Het boek geeft vaak meer beschrijvingen dan (determinatie-)kenmerken van de bomen, hetgeen achterin, in het register van de boomnamen weer enigszins goed gemaakt wordt door een zeer korte opsomming van kenmerken. Ook wordt in een tabel de betekenis van de botanische namen gegeven.

Van de Alnus cordata wordt gezegd dat hij als de erwten-familie de bodem met stikstof verrijkt, maar dit wekt de indruk dat de andere elzen dat niet doen. Er staat dat de douglas naaste verwanten heeft in China en Japan. Er is echter ook nog een verwant veel dichterbij, in Californië, nl. Pseudotsuga macrocarpa. De illustraties, het is al eerder gezegd, zijn prachtig, maar niet altijd speciaal op herkenning toegespitst. De soortenkeuze is Engels, bij grote aantallen zoals gezegd eerder een voordeel.

Van het andere, grote plaatwerk: *"Bomen, bos en hout"* van *Herbert Edlin*, bespreek ik ook slechts de beschrijving van boomsoorten. Ook hier geen determinatietabellen, het is eveneens een kijk- en leesboek; geen auteursnaam bij de wetenschappelijke naam, maar meer dan bij het vorige aparte beschrijvingen van alle genoemde boomsoorten en bijschriften bij de afbeeldingen van botanische kenmerken. Meer op herkenning en op naam brengen gericht. Habitustekeningen van loofbomen vaak links in blad en de rechterhelft als in wintertoestand, wat een aardige vondst mag heten. Over de vertaling en bewerking zal ik me niet uitlaten, daar ik daarin zelf een aandeel heb gehad. Meer tekeningen dan foto's in dit gedeelte, maar deze zijn bijzonder mooi en duidelijk.

Verder wil ik nog uitgebreid aandacht geven aan *W. de Herder en C. van Veen: "Bomen in de winter"* en een paar andere kort bespreken of noemen. Wat het eerste betreft: in opzet een heel mooi boekje. Na enkele inleidende hoofdstukjes een determinatietabel, die voor mijn besef een bezwaar van veel tabellen gedeeltelijk opheft, nl. dat steeds op maar één kenmerk gedifferentieerd wordt. Dit bezwaar wordt hier zo opgevangen, dat als de tabel op een soort uitkomt, er van die soort met kleine letters een aantal verdere herkenningskenmerken genoemd worden. Verder staan hier heel mooie, duidelijke foto's bij van twijggedeelten met knop(pen) – de enige minder fraaie is van de bekendste tak-met-knoppen, de paardekastanje, terwijl die van de witte abeel wat onduidelijk is uitgevallen – en vaak van stammen, die soms wat te donker of te veel uit de verte gefotografeerd zijn.

Daarna komen vrij uitgebreid beschrijvingen met vaak de herkenningskenmerken in een praktisch tabelletje, met silhouet, schors, knoppen, enz., compleet met tijdsbalk (waarvan de exactheid achterin het boekje gerelativeerd wordt) en... herfstkleur. De waarde van de laatste regels van elke tabel onder "Primair veldkenmerk" lijkt me niet heel groot.

De opzet van het boek is zo goed, dat het de moeite waard lijkt er wat kritische kanttekeningen bij te maken. Op volledigheid maken die geen aanspraak en het zou dus de moeite waard zijn bij een tweede druk een deskundige het geheel kritisch te laten doornemen.

Waarom staat op blz. 13 de doorsnee van een knop van de spruitkool en niet van een boom? Waarom het Engelse woord *habitat* gebruikt en niet het Nederlandse *groeiplaats*? De boomsymbolen op blz. 44 (en boven elke beschrijving) zijn zeer verwarrend daar ze de indruk wekken van een habitustekening. Niet iedereen kijkt eerst op blz. 44 wat de bedoeling hiervan is. Symbolen behoren eenvoudig en schematisch te zijn, niet een gedetailleerde habitustekening van de ene boom (bovenaan blz. 22 waarschijnlijk van een els) als "symbool" voor het silhouet van een andere soort. Men kan dan beter voor elke soort habitustekening of silhouet geven, al is de variatie binnen elke soort enorm. Als voorbeeld van een *Grote boom* met korte stam wordt op blz. 44 o.a. genoemd de wilde appel. Grote boom wil zeggen meer dan 20 m. Op blz. 147 bij *primair* veldkenmerk leest men: hoogte max. 5 meter. Is hier niet naar twee kanten overdreven? De zure kers (blz. 168) wordt Prunus cesarus genoemd, maar heeft niets met een caesar te maken. Hij heet Prunus *cerasus* (cers = kers). Het lijkt geen drukfout te zijn, want ook in het register staat dezelfde fout. In de tabel en in het register heeft de wintereik de verouderde naam Quercus sessiliflora, bij de beschrijving de juiste naam Q. petraea. Het bladmerk van de Amerikaanse eik (blz. 188) acht ik niet juist afgebeeld. Op blz. 185 wordt gesproken over "maserkrop" (is dat diets of Duits?), waar ik zou spreken van waterlot. Pas bij grote knoesten of knollen zou ik spreken van "warrelknoest" (zie blz. 238). Het hout dat hierin ontstaat mag beslist geen wortelknol genoemd worden (een botanische term op heel ander gebied). Men spreekt bij noot bijv. wel van "wortelnoten", maar dat is omdat hiervoor ook gebruikt wordt het hout op de overgang van stamvoet naar wortels. Dat de kurkiep als variëteit van de "gladde iep" (liever veldiep) wordt genoemd is waarschijnlijk niet

juist. Veldiepen (en andere iepesoorten) vormen kurk vaak in meerdere of mindere mate in de jeugd. Dat de wintereik "volkomen kale" knoppen zou hebben is niet juist. Populus canescens heeft op blz. 155 auteur L en blz. 68 terecht Sm., evenzo Quercus pubescens op blz. 66 L. en op blz. 189 Willd. (alle vier in register). Zo zou zeker meer te vinden zijn, als drukfouten bijv. op blz. 254 en 62 Platanus acerifolia, maar toch: in opzet een goed boek. Dan nog kort enkele andere boekjes, waarvan de inhoud niet of onvolledig beoordeeld is.

Kurt Harz: "Bomen en struiken zien en leren kennen". Quercus robur wordt hier steeleik of wintereik genoemd en Q. petraea zomereik. Groveden zou de belangrijkste boom voor de bosbouw in Europa zijn (?). Er worden 157 soorten genoemd, waarbij Vleugeltjesbloem (Polygala chamaebuxus) vogellijm (Viscum album), bitterzoet (!) (Solanum dulcamara), bosbessen, heiden, Thijm, enz. Betula pendula wordt hangberk genoemd, Abies alba witte spar of edelspar. Wel een sleutel voor de geslachten. Zover ik me herinner geen auteur bij de Latijnse naam.

D. en R. Aichele en H. en A. Schwegler: "Welke boom is dat?". Geeft vrij veel soorten, een eenvoudige tabel, geen auteursnaam bij de wetenschappelijke naam. Zie tabel. Er bestaat ook nog een *"Natuurwijzer Bomen"* van *E. H. M. Harris*, een klein boekje, dat ik niet beoordeeld heb, verder *C. Hart en C. Raymond: "Spectrum Bomenboek".* Behandelt 63 soorten, niet de ideale keuze, en *H. Vedel en J. Lange: "Bomen en struiken in bos en veld"*, Moussault, Baarn. Niet beoordeeld.

Daarmee is vast het aantal nieuwe Nederlandse boeken over bomen niet uitgeput, bovendien zijn er waarschijnlijk nog oudere, vaak minder mooi geïllustreerde boeken te koop. Verder is het ook een kwestie van smaak. Wil men een handig zakboekje (waarvoor het boekje van Rushforth erg geschikt is), een boek met veel Europese soorten (bijv. Polunin), een wat uitgebreider boek, waar veel soorten, zowel Europese als exotische, in staan (Elsevier's bomengids) of een groot plaatwerk, dat veel soorten en eveneens veel andere zaken behandelt (bijv. Edlin: Bomen, Bos en Hout)? Als overzicht heb ik een soort tabel gemaakt (p. 146).

Literatuurlijst

D. en R. Aichele en H. en A. Schwegler. Welke boom is dat? Thieme's natuurgidsen, Zutphen.

M. Barrett. Bomen. Zuidgroep, Best, 1981.

B. K. Boom. Nederlandse dendrologie, 11e druk. Veenman, Wageningen, 1980.

H. L. Edlin. Kijk op bomen. Zomer en Keuning, Ede, 1979.

H. L. Edlin. Bomen, Bos en Hout. Zomer en Keuning, Ede, 1979.

J. Hage. Shell-journaal van Nederlandse Bomen. Shell Nederland B.V.

Red. S. Jacquemier en P. Monahan. Floragids, Bomen, bloemen, paddestoelen, zeewieren, varens, grassen, (korst-)mossen, leverkruid, Uitg. ? *f* 13,90.

E. H. M. Harris. Natuurwijzer. Bomen, Zuidboek. Zuidgroep, Den Haag. *f* 9,90.

C. Hart en C. Raymond. Spectrum bomenboek. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.

K. Harz. Bomen en struiken zien en leren kennen. Thieme, Zutphen. *f* 17,—.

H. Johnson. Het Bomenboek. Zomer en Keuning, Wageningen (Ede), 1974.

P. Lanzara en M. Pizzetti. Handboek voor bomen, struiken en heesters. Helmond te Helmond/S.U. Antwerpen, 1981.

A. Mitchell. Elsevier's Bomengids. Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1976.

R. Phillips en Th. F. Burgers. Bomen van de gematigde streken. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1979.

O. Polunin. Bomen en struiken van Europa. Zomer en Keuning, Wageningen (Ede), 1978. Uitverkocht.

K. Rushforth. Bomen. Zomer en Keuning, Ede, 1981.

H. Vedel en J. Lange. Bomen en struiken in bos en veld. Moussault, Baarn.

Tabel Beschrijving en beoordeling van de besproken boeken

naam 1e auteur	Beschrijving prijs (najaar 1981)	grootte[1])	aantal soorten	winter-kenmerken	schors afb.	habitus afb.	determinatie-tabel	zuidel. soorten	auteursnamen
Johnson[4])	99,50	P	b > 600	–	–/½	–	–	×	–
Edlin[4]) B.B.H.	52,50	P	> 250 + Tr.	–/½	½	×	–	×	–
Boom[3])	59,50	Mi	c veel	×	–	–	×	–/½	×
Polunin	31,50	Mi	465	×	½/×	–	×/½	×	–
Phillips	41,50	Gr	> 500	–/½	×/½	×	–	×	×
Mitchell	49,50	Mi	c 800	–/½	–/½	½/×	×	×	×
Barrett	24,90	Mi	120	×	×	×	½	½	–
Rushforth	19,90	Z	c > 570 b 350	×	×/½	×/½	×/½	×	×
Edlin[2]) K.o.b.	24,90	Z	235	×	×	×	–	×	–
Lanzara	24,90	Mi	300 ged. Tr.	½	–	×/½	–	×	–
De Herder	37,50	Mi	> 100	×	×	×	×	–	×
Harz	17,—	Mi	> 150	×	–	–	×	?	–
Aichele	32,—	Mi	± 500	×	–	×/½	×	×/½	–

naam 1e auteur	Beoordeling keuze soorten	vertaling	bewerking	uitgebreidheid beschrijving soorten	kwaliteit afbeeld.	eindbeoordeling
Johnson[4])	+	+	+	□	–	redelijk
Edlin[4]) B.B.H.	+	a	a	+	+	goed
Boom[3])	+	n.v.t.	n.v.t.	□	□	redelijk/goed
Polunin	+	□	□	□	+/□	goed/redelijk
Philips	+	+	+	□	+/□	goed
Mitchell	+	–	–	+	□	redelijk
Barrett	□	–	□/–	–	+	matig
Rushforth	+	a	a	+	+	goed
Edlin[2]) K.o.b.	+	–	–	+/□	+	redelijk
Lanzara	–	□	□/–	+	+/□	redelijk
De Herder	+	n.v.t.	n.v.t.	++	+	goed
Harz	–	–	–	– (?)	?	matig/slecht
Aichele	–/□	+ (?)	+ (?)	+ (?)	+/□	redelijk/goed

[1]) P = plaatwerk
Gr = groot
Mi = middelgroot
Z = zakformaat

[2]) Geeft ook kiemplanten

[3]) Vanwege de volledigheid voor Nederland onmisbaar voor specialisten

[4]) Vanwege de vele overige informatie belangrijk

a = geen oordeel (zie tekst)
b = afgebeelde bomen
c = niet allen afgebeeld
Tr. = tropische soorten

× = aanwezig
½ = gedeeltelijk aanwezig
– = niet aanwezig

++ = zeer goed
+ = goed
□ = redelijk
– = matig
–– = slecht